

Simona CONSTANTINOVICI
(Universitatea de Vest din
Timișoara)

Limbaș criptic sau despre codul secret al scrierilor lui Mircea Cărtărescu

Abstract: (Cryptic Language or the Secret Code of Mircea Cărtărescu's Writings) The aim of our work is to show how words become true landmarks in the deciphering of a whole creation. We will try to follow, as much as possible, the path of lexical occurrences, able to reveal a unique writer in the world literature, and a particular stacked textual dimension. We note from the beginning that this is not an easy way. A dictionary of special language, which may decipher a secret code of Mircea Cărtărescu's writings, includes terms such as: *atropin*, *creodici*, *dendrit*, *elohimi*, *hialin*, *ofidian*, *olbrichtian*, *omotetie*, *retablu*, *telomeraz* etc. These terms, mostly neologisms, are linked to specific specialty languages. Various fields of interest are involved, especially in the novel, from neurology to quantum and genetic physics, from religion to alchemy. To survive, the reader must give a continuous and exhausting test of decryption. Cărtărescu, who considers himself a poet first, develops in the novel and in many parts of his diary an own philosophy of language. The author is not an esoteric, in the truest sense of the word. He tries, by the semantic force of words, to understand himself and others, to understand his body, mind and soul, triad that operates according to laws beyond the usual understanding of things. Is it possible that vocabulary will help him find some hidden meanings?

Keywords: Cărtărescu, literature, language, cryptic, code, terms

Rezumat: Ne-am propus să arătăm, în lucrarea *Limbaș criptic sau despre codul secret al scrierilor lui Mircea Cărtărescu*, cum devin cuvintele adevărate repere în descifrarea unei creații în ansamblul ei. Vom încerca să urmăm, pe cât posibil, irul ocurențelor lexicale capabile de a ne dezvălui un scriitor unic în literatura lumii într-o dimensiune textuală aparte, stratificată. Menționăm, de la bun început, că traseul nu este unul facil. *Dicționarul limbii speciale*, care ar putea descifra un cod secret al scrierilor lui Mircea Cărtărescu, include termeni de tipul: *atropin*, *creodici*, *dendrit*, *elohimi*, *hialin*, *ofidian*, *olbrichtian*, *omotetie*, *retablu*, *telomeraz* etc. Acești termeni, în mare parte neologici, se subordonează unor limbaje distincte de specialitate. Sunt antrenate, mai cu seamă în roman, domenii variate de interes, de la neurologie la fizica de tip cuantic și genetic, de la religie la alchimie. Pentru a supraviețui, cititorul operei cărtărescilor trebuie să dea acest prob de continuitate și extenuantă decriptare. Cărtărescu, care se consideră în primul rând poet, dezvoltă, în roman și pe porțiuni vaste în jurnal, o filozofie proprie asupra limbajului. Autorul nu este esoteric, în adevăratul sens al cuvântului. El încearcă, prin forța semantică a cuvintelor, să se-nțeleagă pe sine și pe ceilalți, să-și înțeleagă trupul, mintea și sufletul, această triadă care funcționează potrivit unor legi mai presus de înțelegera obișnuită a lucrurilor. Poate lexicul să-l ajute în aflarea unor sensuri ascunse?

Cuvinte-cheie: Cărtărescu, literatură, limbaj, criptic, cod, termeni

După toate aparențele, scrierile lui Mircea Cărtărescu sunt destinate unor cititori aparte, elitiști, care sunt pregătiți să înfrunte un stil unic, greu accesibil, să sondeze texte piramidale, coduri sofisticate de acces la sensuri multe alte necunoscute. Despre cuvinte și sensul lor declanșator de înțelegeri comune va fi vorba în această lucrare. Despre termeni care se subordonează unor domenii de specialitate diferite, într-un tablou al semantismelor încrucișate, conectate, uneori atipic, la fluxul unei gândiri revoluționare. Nu trebuie înțeles surditatea cuvintelor excerptate din texturi, mai apoi, analizate succint pot să se înțeleagă, în cazul scrierilor cărtărescilor, complexitatea unui fenomen lingvistic și deopotrivă literar. Trebuie, însă, să se facă, pentru a facilita lectura și, ulterior, interpretarea, aceste cuvinte luminoase, să se facă accesibile întregului. Ele fac parte din sistemul pe care Mircea Cărtărescu l-a construit minuțios, încă din prima perioadă a creației. Există, cum am mai spus, și-n alte lucrări

consacrate operei acestui scriitor român, puni între crile sale, canale de comunicare frapante, pe care un ochi atent, iscoditor, nu le poate ignora. Ei mai există, consemnat în câteva interviuri, în reviste din arhivă înstrăinate, ideea unui Cărtărescu-poet, pentru care orice tip de scriitură, jurnal, roman, eseu, articol de ziar, se convertește inevitabil, sub pana lui, în poem. În acest context, aplecarea autorului spre cunoaștere, spre lumea științelor, imensa curiozitate și dorința de a acoperi cu puterea minții infinite paliere de cunoaștere, poate prezenta un paradox, căci, după cum bine se știe, poezia ignoră, adesea, legile cunoașterii. În altceva decât din cu totul alte resorturi se naște poezia. Cuvântul manipulator, în stare a defini teoria și literatura cărtărescienă, este *fractal*.

„Atracția mea pentru scrierile științifice, prin urmare, nu este un «trebuie» pentru un «scriitor», ci doar un reflex al curiozității mele în fața lumii, a poeziei ei naturale. Lumea mă interesează, ca om, și nu ca scriitor, prin nesfârșita ei inteligență, în care intelectul meu se integrează ca un motiv într-un covor. Nu vreau să pierd nimic, iau permanent mostre din nenumărate straturi ale cunoașterii. Nu citesc mai multe cărți de literatură decât cărți de biologie, fizică, neurologie sau cărți de bucată. Sau cărți de istorie, de tâmplărie, de filozofie sau de tot ce-mi cade-n mână. Odată mă-am surprins citind, de jumătate de oră, o carte de trigonometrie plină de tabele cu sinusuri și cosinusuri, tangente și cotangente, pe care-am găsit-o la un prieten. Pe de altă parte, nu citesc mai mult decât mă plimb, merg la filme, mă joc cu biataul meu, mă gândesc la viața-mi (până când «îmi pare că ea cur...»), scriu sau mă nânc sau visez. Nu separ – căci toate îmi iesc de singurul ingredient care mă interesează: poezia – metafizica, teologia, fizica cuantică sau rezistența materialelor: toate formează un câmp continuu de cunoaștere, care sunt înșelătoare și viața mea. Cineva mi-a împrumutat, când eram student, un tratat de topologie. Am învățat din el mai mult decât din Ulise, și umbra sa de gnomon s-a prelungit până între paginile ultimului meu roman. Nu pot în elegeră ecuații, le scot pe margine cum scoți oasele flexibile de pe tepe pe marginea fărâșiei, dar consum restul și simt golul prelung al oaselor în negativitatea lor. Toate lumile nenumărate ratelor fronturi ale cunoașterii sunt, pentru mine, pasionante, toate sunt între eseri de poeme. Se spunea că o maimuță, bătănd la mașină litere întâmplătoare, un timp infinit, ajunge în cele din urmă să scrie un sonet de Shakespeare. Lumea noastră e exact asta, că și fiecare dintre noi, detaliile ei”¹ (subl. n.).

Sigur că îi vom da crezare autorului. Îți voi da crezare, însă, doar pe jumătate, mă voi situa, cu armele investigației, la frontiera dintre poezie și proză. Că el, autorul, găsește te poezie în toate științele (poezia fizicii, poezia matematicii, poezia ingineriei genetice, poezia anatomiei corpului uman etc.) e o stare pe care au încercat-o și alți scriitori. Cred că nici nu trebuie să fii scriitor pentru a surprinde această legătură indisolubilă dintre domenii ce par ireconciliabile. Triada știință – poezie – religie (Dumnezeu) e înscrisă în Cunoașterea absolută, la care muritorii n-au acces ci doar insistă, de secole întregi, pe la porțile fermate.

„7 iulie (1996 – n.n.) Pagini delirante la *O*, care virează definitiv în nebunie. Nu văd cine-ar putea suporta așa ceva. No limits. Dar limitele au și ele o limită, că și nelimitarea. Eu trec aici până și de ea. Încă vreo zece pagini, adică vreo lună de lucru – dar până prin septembrie, de fapt, fiindcă urmează muntele & marea – și am panoul stâng al retablului

¹ Mircea Cărtărescu, *O fântână în mare*, în „Dilema veche”, anul V, nr. 218, 21 aprilie 2008, p. 11.

gata. E inuman, totu i, s munceti atât la o carte: zece ani din via ... i o mie de pagini de poezie compact , sondaj abisal ca o injec ie-n creier i expresivitate multiorganic nu sunt u or nici de imaginat, nici de scris, nici de citit. Cred c , de fapt, sunt mai greu de citit decât de scris. În zilele, în lunile, în anii tia «eu sunt *Orbitor*», e tot ce sunt, tot ce m -mpiedic s -mi fie atât de fric , s fiu atât de nelini tit încât s -”².

Într-adev r, romanul *Orbitor* este o trilogie postmodern , foarte greu de citit (n-a zice, totu i, în chip tran ant, ilizibil), un text manipulator, care se preteaz la o lectur îtrerupt , nicidecum continu , o lectur etapizat , cu nenum rate adnot ri, cu investiga ii i nop i albe de meditat asupra acestui tip de literatur , asupra prozei care tinde s devin , prin intensitate, prin mesaj, poezie.

Func ia criptic a limbajului poate fi verificat cu succes în cazul domeniilor specializate de activitate (medicina, tiin ele exacte, biologia, geologia etc.) sau în perimetrul argoului, mai pu în în spa iul literaturii (post)moderne. Ceea ce vom încerca s ar t m, în cele ce urmeaz , este c i literatura î i permite, uneori, acest „lux”, f r a- i preveni în niciun fel cititorii. Vom lua în considerare, în cele ce urmeaz , un set de 11 termeni utiliza i de romancier pe parcursul romanului s u i reinvesti i semantic prin al tur rile textuale în care apar.

HIALIN (chimie; medicin ; metafizic)

„Trec pe lâng manuscrisul meu, mii de foi stivuite pe mas , ultimele câteva palpitând în unda de aer a trecerii mele. Ap s palma stâng pe el i-i simt zvâcnetul adânc, înc p ânat al arterelor de sub piele. Viu, viu i *hialin*, str veziu în dungile de lumin ce alearg prin camer ”³. Acest adjectiv, *hialin*, împrumutat din francezul *hyalin* (cf. gr. *hyalos* „sticl ”), trimite, conform dic ionarelor consultate, la aspectul i transparen a sticlei. (DEX, 1998, DN, 1986, DE, 1993-2009, MDN, 2000). Posibilele sinonime: *sticlos*, *incolor*, *transparent*, *vitros* i chiar *str veziu*, pe care autorul îl plaseaz enumerativ, func ioneaz în proximitatea lui *hialin*. Descrierea este a manuscrisului, care devine, în partea a treia i ultim a romanului *Orbitor*, un obiect care inte te perfec iunea. C rt rescu vede textul ca pe o entitate vie, care, asemenea corpului uman, posed esuturi, articula ii, carna ie. În acest caz, sintagma *esut hialin* („ esut rezultat din transformarea patologic a substan ei esutului conjunctiv într-o mas sticloas , omogen ”), proprie limbajului medical, trece pe palierul descrierii conceptuale. Pare, la o prim vedere, o utilizare comun a acestui cuvânt. De fapt, el se înscrie în terminologia neologic , în stare a instaura un cod al scrierilor c rt rescuene. i, pentru a ne ar ta c textul e într-adev r viu, c textul e o entitate complex care nu uit , ci acumuleaz , resorteaz , pliaz i las s se întrevad , C rt rescu ne reaminte te, la r stimpuri, în interiorul aceluia i volum, c manuscrisul e important, c -n el i numai acolo vom g si dezlegarea întregului: „Dac s-ar fi putut vedea (cum îl vede Mircea, scriind febril la *manuscrisul* lui *viu* i *opalin*, desenând cu pixul liter dup liter , ce imediat întind micelii în grosimea p roas a paginilor i se interconecteaz , prin sinapse cu mii de butoni, cu toate celelalte litere, dispuse-n straturi i-n grupuri autorezonante, pentru ca-n cele din urm foile s r mân doar suportul de cultur , hr nitor i sus in tor, al unei tridimensionale re ele de litere, scânteind în aer ca un burete albastru i gânditor; i cum îl vedea cel lalt Mircea, în

² Idem, *Jurnal*. I. 1990-1996, Bucure ti, Humanitas, 2007, p. 436-437.

³ Idem, *Orbitor. Aripa dreapt* , Bucure ti, Editura Humanitas, 2007, p. 34.

sih stria de la Solitude, uitându-i-se primului peste um r i mâng lind, la rândul s u, cu pixul, litere în caietul cu copert albastr ; i cum îi cuprindea pe to i, cei vii i cei mor i, cei reali i cei virtuali i cei creodici i cei de vânt i cei de foc Mircea adev ratul, cel ce nu scria, ci sculpta o lume fractalic într-o sticloas carne neuronal), Mirci or n-ar fi v zut atunci un copil, ci un fel de iluzie optic . O form de umbre, fluturi i flori, un caleidoscop în s nd lu e b l late i ele, camuflaj perfect, topire total în adâncul colorat al verii i-al amintirii⁴. E condensat, în acest fragment, tot mecanismul gândirii c rt resciene. Ipostazele lui Mircea, multiple, traduc semnifica ia lumii fractalilor. Perioada, o parantez , de fapt, devastatoare, e construit dup tehnica aglomer rii i a suprapunerii. Densitatea frazei tulbur accesul la sens, construind un înveli de iluzie optic , o crust ademenitoare, care ambiguizeaz voit totul. *Hialin* e înlocuit cu *opalin*, un cuvânt de in tor de alte semantisme. *Opalin* e un neologism de origine francez (< *opalin*) cu sensul: „Care are culoarea l ptoas i reflexele caracteristice ale opalului; opalescent” (DEX, 1998). În MDN, 2000, unde se renun la formele de plural ale cuvântului (*opalini, -e*), sunt consemnate dou în elesuri: „1. sticl opal , l ptoas , devitrificat . 2. Vas, cup etc. din sticl care imit opalul”. A adar, *opalin* „pierde” semantismul minimal „animat; viu” i-l câ tig pe cel cromatic, absent în *hialin*. Utilizarea acestor dou determinante adjectivale îmi readuce în memorie un atipic poem de dragoste c rt rescian, *Fata cu osete de diamant*, în care *hialin* i *opalin*, însemnele transparen ei, au fost substituite prin alte cuvinte, substantive de aceast dat : *diamant, sticl , argint, filde* .

Ultima parte a romanului *Orbitor* descrie sau, mai bine zis, ne vorbe te, într-un mod aproape ezoteric, despre *corpul astral*, despre impalpabil i Sfântul Duh. Herman nu e prietenul lui C rt rescu (sau nu e numai prietenul lui), cum spune criticul Nicolae Manolescu, ci e un *alter ego*, e chiar el, autorul, proiectat într-un viitor apocaliptic. De ce apocaliptic? Pentru c poart într-însul, sub form de fetus, toat istoria viitoare a omenirii, a a cum unul din personajele urmuziene poart o coad , semn al trecerii înspre un alt mod de a fi i de a crea. De a face literatur . Herman nu e doar prieten, cum niciunul din noi nu ne putem fi doar prieteni. Impresionant ce spune Herman relativ la boli, cum face o ierarhizare a lor: „«Nu- i face griji. Sunt boli spre moarte i boli spre via . Boli grote ti i boli gra ioase. i, mai ales, sunt boli care i se dau ca s -nso easc un dar ceresc. i care, oricât de greu ar fi de-ndurat, sunt luminate prin el»”⁵. Cioran are o abordare asem n toare, pân la un punct, cu cea c rt rescian . i asta dac ne gândim la ce chin dincolo de fire îndur Herman în momentul z mislirii pruncului din east . Con timentizarea acestui fapt se traduce printr-o transformare de propor ii a sa i a realit ii din jur. i prin dobândirea unei transparen e. A lucrului oglindit în el însu i. „De câte ori sunt trist, pare c au început esuturile s gândeasc . O otrav s-a cuib rit în fiecare celul i un negru ap s tor o îmbrac într-un doliu straniu. Boala nu este decât un paroxism al reflexivit ii organice. esuturile încep s tie de ele însele, organele prind con tiin i se izoleaz de restul corpului. Ne în el m când credem c noi tim de afec iunea unui organ, de fapt, *acesta* se oglinde te în el însu i. Un corp complet bolnav ar însemna o materie ce i-a atins transparen a integral , care se tie pe sine, esuturi lucide... Numai în boal vedem ce pu in suntem st pâni pe noi în ine. Sl biciunea unui organ îl face independent; în schimb, atârnm de el pân la pierzanie. Boala este o stare

⁴ Idem, *Orbitor. Aripa dreapt* , Bucure ti, Humanitas, 2007, p. 122.

⁵ *Ibidem*, p. 111.

de conștiință organică, o rătăcire a spiritului prin esuturi”⁶. Sau, într-alt fragment: „În easta lui Herman se afla, ghemuit, un copil. Un făt mare și greu, cu capul spre baza craniului, pregătit pentru naștere. Ocupa aproape tot interiorul cavității de os, devenit acum transparent ca de cleștar”⁷. Oricine poate vedea ce se întâmplă în interiorul craniului, ca într-un glob sau ca într-o sală de operă iluminată puternic. Transparentizarea craniului. E o boală care se încadrează la „darul ceresc” de care vorbește autorul, prin vocea unui personaj. „Bărbatul acesta avea, în jumătate de an, să nască un copil din pântecul lui cerebral. Era un semn ceresc, o prevestire teribilă”⁸. Cum se salvează scriitura de la patetism, în atare circumstanțe? Nu știu, dar pot confirma că, rătăcindu-l, mai ales, fragmente din corpul astral (din aripa dreaptă, din Zen), cititorul simte un imbold de nestăvilit de a citi *Biblia*. Textul cărtăresc nu te obligă, dar îți sugerează, într-un mod elegant și elevat, că drumul cel mai firesc al muritorilor de-aici în elegeri condiția este acela de a decodifica mesajul biblic. Cum am mai spus-o, acest autor tânjește spre cititorul capabil de a fi absorbit în text, spre cititorul-fluture, spre cititorul-hologram, spre cititorul apt de-a depăși câteva esențiale etape de inițiere. În religie, în fizica cuantică, în teoria fractalilor, în filosofia transpersonală etc. Tot ce a înmagazinat de-a lungul timpului, filtrat printr-o inteligență motiva(n)ată, îți află locul în textură, în esutul, în plasma scrierilor sale. Iar jurnalul nu anulează nimic din ce a fost zidit acolo, dimpotrivă, reînviază, la puteri halucinante, o aceeași idee: a coexistenței noastre într-un spațiu care nu uită, care transformă totul în amintire. Doar că amintirea, în funcție de mediul în care este etalat, poartă un alt nume. (Covorul amintirilor e infinit.) Și, de aici, incapacitatea noastră funciar de-a o detecta, incapacitatea de-a o numi. Jurnalul e un corpus de vise, fiecare vis trimițând, de fapt, la un alt Mircea. La irul Mircelor care leagă viața noastră cea de toate zilele de viața de apoi, viața embrionară de cea primordială, în care formele nu sunt importante, ci stările pe care le induc. *Corpul astral*, o sintagmă aparținând limbajului esoteric, e transparentă, iar cuvântul *hialin* tocmai în acest semantism se înscrie. O altă sintagmă care se leagă de corpul astral este *clitoria astrală*, printre planete și atri. Ea trimite spre descoperirea altor lumi, îndepărtate, pe care ființa umană doar le-a intuit, prea puțin a avut ansa de-a le cunoaște. Mircea Cărtărescu nu este străin de aceste descoperiri, îmi bănuiesc că când parte din comunitatea unor împătimiti citoritori de formule astrale, pliabile pe bogăția lumii sufletești. Oricum, nu-i sunt necunoscute tehnicile yoga, cele de sondare a conștiinței transpersonale, a imensității lumii luntrice etc. Nu-i este necunoscut tantrismul. Iubește meditația introspectivă. Stă murturiere cările lui. Nu e un scriitor care scrie în vâlul lumii, un exhibiționist. Suport greu deplasările în altele pentru promovarea-i credem pe cuvânt, pentru această atitudine a sa e în concordanță deplină cu scrierile sale. Am putea crede că-l preocupă în primul rând fenomenele paranormale, dar cine n-a simțit nevoia, la maturitate fiind, să-și pună întrebări de o cu totul altă natură decât în mod obișnuit? Sunt semne în acest univers care ne arată, în mod clar, că nu suntem doar corp alcătuit din carne, sânge și oase. Acest corp material, fizic, e dublat de unul astral, care ne însoțește mereu, ca o umbră, ca o proiecție, ca o hologramă ființei noastre muritoare. E, probabil, ceea ce va rămâne din noi, sufletul clitorin prin alte lumi. Reprezintă conștiința

⁶ Emil Cioran, *Lacrimi și sfinți*, București, Editura Humanitas, 2008, p. 167-168.

⁷ Mircea Cărtărescu, *Orbitor. Aripa dreaptă*, București, Humanitas, 2007, p. 131.

⁸ *Ibidem*, p. 134.

mitic, iar limbajul său este alcătuit din vise și simboluri (vezi simbolurile etalate în roman: *fluturele, p. ianjenul*). Pe lângă corpul astral, esotericii mai vorbesc de existența a încă două corpuri, eteric și mental. Corpul eteric reprezintă matricea energetică a corpului fizic, care va dispune o dată cu moartea individului. Corpul mental conține gândurile (mintea superioară și cea inferioară). Cuvântul, textul, ființele sunt corpuri care de în, într-o formă sau alta, învelișuri subtile, sunt înconjurate de-un soi de aur care le reinventează la răstimpuri, mai mult decât atât, le menține în structura universului.

RETABLU (arhitectură; religie)

Un posibil argument al teoriei invocate mai sus ar fi faptul că, la doar câteva rânduri distanță, apare cuvântul *retablu* (< fr. *retable*, sp. *retablo*), ce ține de domeniul arhitecturii și se raportează la modul de construcție a bisericilor catolice. Acest termen, revendicat atât de arhitectură, cât și de religie, semnifică partea din spate a unui altar, confecționată, în cele mai multe cazuri, din lemn, pictată sau sculptată, decorată felurit. De origine paleocristiană, capătă o mare dezvoltare în Evul Mediu și, în special, în Renaștere. Printre cei mai cunoscuți artiști care au pictat retablu se numără pictorul flamand Jan van Eyck. „În aripa dreaptă a marelui *retablu*, pe cerul roșu brăzdat de fulgi întunecați, încă se vede un fluture cu aripi de abur. Cel desenat de răsuflarea narilor mele cu o oră în urmă. De fapt, fereastra e plină de fluturi de abur, sute și mii de fluturi abia vizibili, dar lucind totuși în lumina perlată”⁹. Din acest punct, pe o pagină jumătate, începe să prindă contur, ca-n atâtea alte locuri din roman, teoria fractalilor. Observăm că fluturele este unul iscat de răsuflarea narilor naratorului. Se ține că această răsuflare, cîldura și aburul ei viu fac diferența dintre viață și moarte.

OLBRICHTIAN (tiință; religie; arte)

O frază lungă din partea a treia a aceluiași roman se încheie cu un determinant adjectival provenit dintr-un nume propriu: *olbrichtian*. Numele de Thomas Olbricht trimite spre patru zone diferite de interes: tiință, literatură, religie și arte. Autorul închide porțile de acces la sens prin asocierea acestui cuvânt cu neologismul *extaz*. „tiam acum că și Silvia era doar o statuie la o răspântie de drumuri, o figură alegorică pe care trebuia să-o interpretezi corect ca să poți merge și mai departe, pe cărările lumii și ale minții, identice, dar necongruente, ca două triunghiuri sferice cu baza pe cercul cel mai întins. De-atâtea ori căutarea mi se oprise acolo, în fața ei, de parcă ea ar fi fost răspunsul, așa cum credinciosul jertfește unui zeu neînsemnat, al unui copac sau al unei stânci, fără să-și ridice vreodată ochii spre fulgerul orbitor al bolii, unde toate stelele din tot cosmosul își trimit întreaga lumină laolaltă cu a soarelui, într-un extaz *olbrichtian*”¹⁰.

Pe trepte diferite de textualitate, acești termeni, *extaz* și *olbrichtian*, încrăpțesc mesajul românesc, îl ermetizează. Demersul critic rescian este subsumabil unei hiper-textualități, unei nevoi auctoriale de a multiplica sensurile textelor prin logica înclinării cuvintelor „evadate” din sfere atipice de interes. „Abisalizarea imagistică prin meta-includeri nelimitate (există și în cazul

⁹ *Ibidem*, p. 35.

¹⁰ *Ibidem*, p. 43.

realității virtuale) permite cititorului-spectator să -i fluidizeze fantasmalele într-o teorie a ferestrelor mentale și digitale care atinge apogeul în cazul cyber-spacializării¹¹.

TELOMERAZ (medicină ; metafizică)

Povestind, într-un episod de aducere-aminte tandră, modul în care mama sa îi aranja părul pe vremea când el, naratorul, era copil, folosește cuvântul intrigant *telomeraz*. Nu-l lasă nedeșluit, ci, printr-o figură apozițională, îl definește: „molecula nemuririi”. Iată fragmentul: „Câte-o dimineață -ntreag, după ce se spăla pe cap, tot mă mondea și le prindeam în păr. Când era gata, moaiele sucite asemenea capetelor de la bomboanelor în staniol, sau asemenea *telomerazei*, molecula nemuririi, se muiau de la părul ud și atârnavă jalnic în jurul scalpului ei atât de alb, de parcă părul i-ar fi crescut de-a dreptul din ea”¹². Alăturarea verbului *mo mondea*, popular, din registrul familiar al limbii, cu savantul neologism *telomeraz*¹³, propriu celor mai recente descoperiri în domeniul medicinei, accentuează paradoxurile semantice proprii scriiturii critice. Fiindcă este vorba despre o amintire vie, cu mama protagonistă, reluată în alte crii, ea invocă tinerețea frătrănească, fenomenul nemuririi, prin activarea cuvântului *telomeraz*, nu ar trebui să scozească.

OMOTETIE (matematică)

„Erau fractali, verzi ca lăcustele, purpurii ca asfințurile, azurii ca adâncul cerului, aurii ca viespile, curgători înfloriți, și spirala ei, și amatori, gonind odată cu copilul în josul tunelului neted și flexibil ca o venă. Cozi de păr și aripi de fluturi și fulgi de zăpadă, și rmuri norvegiene, și rșrituri din Caspar David Friedrich se-ntindeau pe pereți, se-ntingeau unele-n altele, și își mâncau culorile și transparențele și reflexele într-o omotetie totală”¹⁴. Ne interesează, în acest fragment, neologismul *omotetie* (< fr. *homothétie*), aparținând, de astăzi, limbajului matematicii, geometriei, mai precis. În MDN, 2000, îl aflăm cu sensul de: „transformare geometrică în care punctele corespondente sunt coliniare cu un punct fix (centru), distanța față de el crescând sau reducându-se în raport constant”. Caspar David Friedrich a fost un pictor german, reprezentant al romantismului timpuriu. Tablourile lui surprind, într-o manieră aparte, natura. Critic resuscitându-i înghesuie realități diferite, *fractali, lăcuste, asfințit, viespi, copil, păr, fluturi, zăpadă, rmuri, rșrituri* în limitele aceleiași fraze. Ce au în comun toate aceste realități? Aparență sau transparență, caracterul difuz al imaginii, parolenția?

OFIDIAN (biologie)

Din categoria unor cuvinte care ar fi putut să fie cu ușurință evitate sau înlocuite cu sinonime mai cunoscute, accesibile oricărui cititor, îl vom aminti pe *ofidian*. „Bucureștenii au văzut și ei, la sfârșitul fatidicului an 1989, ultimul an al omului pe Pământ, fulgerul orbitor, întins pe cer, cu prelungi și tremurătoare ramificații, ca niște picioare de *ofidian* cărat peste

¹¹ Ion Manolescu, *Introducere în hyper-textualitate*, în „Observator cultural”, nr. 59, aprilie 2001.

¹² Mircea Critescu, *Orbitor. Aripa dreaptă*, București, Humanitas, 2007, p. 25.

¹³ Enzimă aflată în nucleul celular, descoperită în anul 1985 de către cercetătorii americani în domeniul biologiei Elizabeth Blackburn și Carol Greider. Pentru această descoperire, împreună cu Jack Szostak, au primit, în 2009, Premiul Nobel pentru medicină.

¹⁴ Mircea Critescu, *Orbitor. Aripa dreaptă*, București, Humanitas, 2007, p. 165.

lume”¹⁵. Avem, în acest fragment, un împrumut din franceză (< *ophidien*), cu semnificația: „(La pl.) Ordin de reptile care cuprinde erpii; (i la sg.) reptilă care face parte din acest ordin”.

ATROPIN (chimie; medicină; botanic)

Exercițiile de levitație ale lui Mircea, personajul-narator, ale copilului de alt dat, exercițiile de prundere în alte dimensiuni și de contemplare a lumii de jos, ocupă un loc important în romanul *Orbitor*. Acestea îi permit autorului să se joace cu cititorul, să metaforizeze abundent, să construiască paliere de imaginație la puterea unei realități autentice. „Zbură fără efort, cu pupilele lărgite de *atropin*, îmbătat de lumina ce-l înfășa, se-nlăcă până în stratosferă și coboară apoi la nivelul acoperișurilor, ca să-și vadă a-n bovinele de sub corni a Universității (de ce sub fiecare scria cu litere gotice HARDMUTH?), și-l lipesc obrazul de statuile alegorice ale Comerului, Artelor sau Agriculturii, (...)... Zborul lui Mircea printre cupolele orașului trezea un popor întreg de statui: (...)”¹⁶. Tot un frațuzism, *atropin* (< fr. *atropine*) trimite la limbajul chimic și la cel medical, însemnând, potrivit DEX (1998): „Alcaloid extras din mtrgun, mselari, laur etc. și folosit împotriva spasmelor, ca dilatatant al pupilei etc.” Apare, la înianu (1929), cu sensul actual: „substanță veninoasă extrasă din mtrgun și care dilatăază mult lumina ochiului”. De asemenea, îl întâlnim consemnat și în dicționarul lui Scriban (1939), semnificativ terminologia științifică românească era, la acea vreme, în ton cu cea universală. *Atropin* s-ar fi format, pesemne, potrivit acestui dicționar, după un cuvânt compus: *atropa belladonna*, întâlnit, în domeniul botanicii, cu sensul de „mtrgun”.

DENDRIT (medicină; geologie)

Prin acest cuvânt, *dendrit*, vor fi activate domeniile anatomie și geologie. Descrierea fractalilor este pregătită, a adărat, cu mult timp înainte, este anticipată, modelată, repetată în fragmente românești multiple. Iată un astfel de exemplu: „Se-ntreba dacă s-o ia spre Floreasca, tefan cel Mare sau Armenească, dacă e copil, bărbat sau femeie, dacă visează, își amintește sau e trează. Rămânea pe loc, în mijlocul pieței pustii, ca o statuie alegorică întruchipând Ezitarea.

Dar băiețelul alesese acum a treia *dendrit*, canalul cel mai apropiat de sfera de cuarț plină de acea spermă ciudată, lipită electrostatic, parcă, de ea, ca și era canalul care urma cel mai fidel curbura pântecoasă a marelui atănor”¹⁷. *Dendrit* este un cuvânt consemnat și de Scriban (1939) în dicționarul său. Este un cuvânt împrumutat din greaca veche (< *dendrites*, d. *déndron*), cu sensul de „copac, arbore”. MDN (2000) îl consemnează cu sensurile: „1. prelungire arborescentă, citoplasmatică a neuronului; dendron. 2. (pl.) depozite de minerale în formă arborescentă”, ca un împrumut din fr. *dendrite*.

CREODIC (istorie; mitologie)

Dacă vom considera adjectivul *creodic*, - , *creodici*, -e ca provenind din antroponimul *Creoda*, atunci, fără doar și poate, ne vom situa la limita dintre real și ficțional, la întretăierea dintre istorie și mit.

¹⁵ Mircea Cărtărescu, *Orbitor. Aripa dreaptă*, București, Humanitas, 2007, p. 11.

¹⁶ *Ibidem*, p. 67.

¹⁷ *Ibidem*, p. 164.

„Primul nobil considerat rege al Merciei al c rui nume îl cunoa tem era Creoda, str nepotul lui Icel. A venit la putere în anul 585 i a fost succedat de c tre fiul s u, Pybba în 593”¹⁸.

În acest punct, voi face apel la un context discutat cu câteva rânduri mai sus, atunci când încercam s definesc cuvântul *hialin*. „Dac s-ar fi putut vedea (cum îl vede Mircea, scriind febril la manuscrisul lui viu i opalin, desenând cu pixul liter dup liter , ce imediat întind micelii în grosimea p roas a paginilor i se interconecteaz , prin sinapse cu mii de butoni, cu toate celelalte litere, dispuse-n straturi i-n grupuri autorezonante, pentru ca-n cele din urm foile s r mân doar suportul de cultur , hr nitor i sus in tor, al unei tridimensionale re ele de litere, scânteind în aer ca un burete albastru i gânditor; i cum îl vedea cel lalt Mircea, în sih stria de la Solitude, uitându-i-se primului peste um r i mâzg lind, la rândul s u, cu pixul, litere în caietul cu copert albastr ; i cum îi cuprindea pe to i, cei vii i cei mor i, cei reali i cei virtuali i cei *creodici* i cei de vânt i cei de foc Mircea adev ratul, cel ce nu scria, ci sculpta o lume fractalic într-o sticloas carne neuronal), Mirci or n-ar fi v zut atunci un copil, ci un fel de iluzie optic . O form de umbre, fluturi i flori, un caleidoscop în s nd lu e b l ate i ele, camuflaj perfect, topire total în adâncul colorat al verii i-al amintirii”¹⁹. Nu doar *creodici* atrage aten ia cititorului în această secven textual , ci i *micelii*, *sinapse*, *autorezonante*, *fractalic* ²⁰, o aliniere lexical inedit , care îl solicit pe cititor.

MICELIU (biologie)

Miceliu, cu pluralul *micelii*, apar ine domeniului biologiei, însemnând, potrivit DEX-ului (1998), „sistem de filamente sub iri i ramificate care alc tuie te aparatul vegetativ al majorit ii ciupercilor”. Provine din fr. *mycélium*. NODEX (2002) îl define te astfel: „Re ea de filamente care alc tuiesc aparatul vegetativ al ciupercilor.” Observ m c , fa de prima defini ie, cea dat de DEX, *sistem* e înlocuit cu *re ea*, un sinonim care traduce, am zice, mult mai bine mi carea textual de tip fractalic, proprie scrierilor c rt resciene.

SINAPS (biologie)

Tot biologiei i anatomiei apar ine i termenul *sinaps* , -e (< fr. *synapse*). DEX-ul (1998) îl define te ca: „(Anat.) Punct de contact între doi neuroni, la nivelul c ruia se face transmiterea influxului nervos de la o celul nervoas la alta.”, iar MDN (2000): „1. zon de contact între doi neuroni. 2. îngr m dire a cromozomilor omologi în profaza meiozei i dispunerea lor în ghem.” *Sinaps* e un termen utilizat pentru prima dat în tiin a mondial de Sherrington, în anul 1897. Se referea, ini ial, la locul de contact dintre doi neuroni. Istoria sinapsei e legat i de numele cercet torului român nobelizat George Emil Palade. Acesta a studiat, în 1954, cu ajutorul microscopului electronic, ultrastructura sinaptic .

Observ m, la o simpl analiz , c toate cuvintele excerptate din fragmentele date, cu scopul de-a le defini prin raportare la proximit ile textuale, trimit la domenii diverse ale cunoa terii (biologie, medicin , arhitectur , matematic , geologie, chimie etc.) i, aproape toate, con in, în semantismul lor intim, ideea de *sistem*, de *construc ie*.

¹⁸ <http://ro.wikipedia.org/wiki/Mercia>

¹⁹ Mircea C rt rescu, *Orbitor. Aripa dreapt* , Bucure ti, Editura Humanitas, 2007, p. 122.

²⁰ Simona Constantinovici, *Onirism fractalic în scrierile lui Mircea C rt rescu*, în Emilia Parpal (coord.), *Comunicare. Identitate. Comparativism*, Craiova, Editura Universitaria, 2013, p. 249-261.

Concluzie

Cuvintele pot deveni, a a cum am încercat să arătăm în rândurile de mai sus, adevărate repere în descifrarea unei creații în ansamblul ei. Dicționarul limbii speciale, care ar putea descifra un cod secret al scrierilor lui Mircea Cărtărescu, include termeni de tipul: *atropin*, *creodici*, *dendrit*, *elohimi*, *hialin*, *miceliu*, *ofidian*, *olbrichtian*, *omotetie*, *retablu*, *sinaps*, *telomeraz* etc. După cum se remarcă, ne întâlnim, în acest demers, cu irul ocurențelor lexicale capabile de-a ne dezvălui un scriitor unic în literatura lumii și o dimensiune textuală aparte, stratificată. Acești termeni, în mare parte neologici, se subordonează unor limbaje distincte de specialitate. Sunt antrenate, mai cu seamă în roman, domenii variate de interes, de la neurologie la fizica de tip cuantic și genetic, de la religie la alchimie. Pentru ieși învingător din lupta cu textul, cititorul operei Cărtărescu resciene trebuie să dea această probă de continuitate și extenuantă decipitare. Cărtărescu, care se consideră în primul rând poet, dezvoltă, în roman și pe porțiuni vaste din jurnal, o filozofie proprie asupra limbajului. Autorul nu e un esoteric, în adevăratul sens al cuvântului. El încearcă, prin foră semantică a cuvintelor, să se-nleagă pe sine și pe ceilalți, să-și înleagă trupul, mintea și sufletul, această triadă care funcționează potrivit unor legi mai presus de înelegerea obișnuită a lucrurilor. Credem că lexicul îl ajută constant în aflarea unor sensuri ascunse. Ne ajută și pe noi, cei care aderăm într-un tot la formula sa stilistică revoluționară.

Bibliografie

Izvoare

- Cărtărescu, Mircea, *Orbitor. Aripa dreaptă*, București, Editura Humanitas, 2007.
 Cărtărescu, Mircea, *Jurnal*. I. 1990-1996, București, Humanitas, 2007.
 Cărtărescu, Mircea, *O fântână în mare*, în „Dilema veche”, anul V, nr. 218, 21 aprilie 2008, p. 11.

Dicționare

- ***, *Dicționar explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998.
 ***, *Noul dicționar explicativ al limbii române*, București, Editura Litera Internațional, 2002.
 ***, *Dicționar enciclopedic*, București, Editura Enciclopedic, 1993-2009.
 Marcu, Florin, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Saeculum, 2000.
 Marcu, Florin, Maneca, Constant, *Dicționarul de neologisme*, București, Editura Academiei, 1986.
 Scriban, August, *Dicționarul limbii române (Etimologii, în elesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologisme, provincialisme)*, Iași, Editura „Presa Bună”, 1939.

Studii și articole

- Cioran, Emil, *Lacrimi și sfârșit*, București, Editura Humanitas, 2008.
 Constantinovici, Simona, *Onirism fractal în scrierile lui Mircea Cărtărescu*, în Emilia Parpal (coord.), *Comunicare. Identitate. Comparativism*, Craiova, Editura Universitaria, 2013.
 Manolescu, Ion, *Introduceți în hiper-textualitate*, în „Observator cultural”, nr. 59, aprilie 2001.
<http://ro.wikipedia.org/wiki/Mercia>